

Балан Сергій Вікторович

Національні особливості формування інформаційної держави

УДК 364.22

DOI <https://doi.org/10.24195/2414-9616.2024-2.2>

Балан Сергій Вікторович
кандидат політичних наук,
старший науковий співробітник відділу
міжгалузевих і порівняльних
правових досліджень
Інституту держави і права
імені В. М. Корецького
Національної академії наук України
вул. Трьохсвятительська, 4,
Київ, Україна
ORCID: 0000-0002-9421-7037

Актуальність порушеної у статті проблематики обумовлена сталим зростанням ролі інформації у суспільно-політичних процесах. Попри те, що інформація завжди була важливим аспектом соціальної взаємодії, стрімкий розвиток інформаційно-комунікаційних технологій виносить на порядок денний як одне з ключових питань регулювання процесів поведінки з інформацією – володіння, обмін, зберігання, використання.

Мета даної публікації дослідити національні особливості формування інформаційної держави у вибраних країнах Північної Європи (Естонія, Фінляндія, Швеція), які вирізняються високим ступенем проникнення інформаційно-комунікаційних технологій в суспільні відносини та процес реалізації державної влади.

Методологічний базис дослідження склав комплекс підходів, властивий політичній науці: інституційний, системний і компаративний методи.

У статті висвітлюється процес формалізації інформаційної держави шляхом розробки і впровадження державних програм, ухвалення і вдосконалення галузевого законодавства, а також формування інститутів державної влади відповідальних за проведення інформаційної трансформації, посилення інформаційної безпеки та регулювання процесів створення, передачі, використання і зберігання інформації.

Стверджується, що основними викликами, з якими стикаються національні уряди у процесі формування інформаційної держави є забезпечення доступу (технічного, технологічного та практичного), подолання цифрового розриву

У статті запропонований набір кількісних критеріїв, які можуть використовуватися для визначення ефективності інформаційної трансформації окремо визначеної держави за рахунок порівняння з показниками референтної групи держав, чії досягнення у цій сфері підтверджуються статистичними даними.

З'ясовано, що формування інформаційної держави шляхом інформаційної трансформації не є спонтанним. Досягнення якісних змін вимагає від держав цілеспрямованих зусиль у вигляді детально розробленої державної політики, заснованої на покроковій стратегії досягнення змін, ухвалення комплексного законодавства, створення розгалуженої системи державних інститутів.

Ключові слова: інформаційна держава, інформаційне суспільство, політичні інститути, інституціоналізація, прозорість і підзвітність влади, демократія, інформаційна безпека, державна політика, державне управління, правове регулювання, інформаційна трансформація.

Вступ. Впродовж кількох останніх десятиліть використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) стало ключовим фактором соціального і економічного розвитку держав. Винайдення і запуск мережі Інтернет дали безпрецедентний поштовх поширенню ІКТ передусім завдяки швидкості обміну інформацією.

Загальна кількість інформації, спродукована людством у 2021 році склала 79 зетабайт ($79 \cdot 10^{21}$ байт, один зетабайт дорівнює одному мільйону мільйонів гігабайт), у 2022 – вже 97 зетабайт, а до 2025 року прогнозується, що ця кількість сягне позначки 181 зетабайт. Масштаб цифр можна проілюструвати аналогією: для зберігання 1 зетабайта (ЗВ) інформації знадобиться 83 мільйони жорстких дисків ємністю 12 терабайт кожен. При цьому варто зауважити, що 90% усього обсягу складає реплікована інформація і лише 10% – нова, оригінальна інформація [1]. Дослідження показують, що зростання кількості та доступності інформації у світі призвело до зміни індивідуальних поведінкових патернів людини, зокрема в частині тривалості щоденної взаємодії середньостатистичної людини з джерелами текстуальної, візуальної і звукової інформації [22]

Настільки активне зростання обсягів інформації у світі вимагає від національних урядів ухвалення деталізованих державних політик поведінки з інформацією, її передачі, зберігання і захисту, а також значних інвестицій в розвиток інформаційної інфраструктури.

Мета та завдання. Мета даної статті – дослідити закономірності інституалізації елементів інформаційної держави в країнах, які є лідерами з впровадження ІКТ у різних сферах суспільного життя. Серед головних завдань варто виділити: аналіз успішних кейсів інформаційної трансформації на прикладі трьох розвинених демократичних держав; розкриття змісту загального концепту «інформаційна держава» за допомогою апеляції до конкретно визначених форм реалізації державних політик в інформаційній сфері; виявлення набору кількісних індикаторів, які можуть слугувати об'єктивним критерієм для універсальної класифікації інформаційних держав.

Методи дослідження. В основі дослідницького інструментарію лежать загальнонаукові методи аналізу, зокрема: інституційний метод, який допомагає розкрити сутність політичних явищ і процесів

через призму функціонування політичних інститутів, а також дозволяє дослідити політичні інститути як фактор реалізації прав, свобод та інтересів соціальних суб'єктів, зокрема в інформаційній площині; системний метод – для дослідження інформаційної держави як цілісної множини елементів, що проявляється через сукупність відносин і зв'язків між ними; компаративний метод застосовувався для виявлення подібностей, які визначають особливості формування політичних інститутів і лежать в основі функціонування інформаційної держави в країнах Європейського Союзу.

Результати. Естонія пішла шляхом інституалізації інформаційної держави від самого початку, створивши ще у 1993 році при уряді департамент державних інформаційних систем (RISO). Відтоді плани розвитку ІТ усіх міністерств і відомств мали затверджуватися у RISO, що дозволило відстежувати витрати на ІТ усіх державних установ та координувати їх зусилля [24].

У 1994 році група урядових експертів, ІТ-фахівців та науковців розробила стратегічний документ «Естонський шлях до інформаційного суспільства» з метою встановлення принципів управління сучасними ефективними державними інформаційними системами [14; 13]. У 1998 році парламент Естонії затвердив принципи інформаційної політики Естонії, які були розроблені Міністерством економіки та комунікацій [11] і на яких базувався подальший розвиток електронного уряду й інформаційної держави. Естонський уряд розпочав цифрову трансформацію, щоб підвищити ефективність своїх процесів, а також ефективність надання публічних послуг. На додаток до повного покриття території країни мережами мобільних операторів та забезпечення захищеного середовища обміну даними, уряд Естонії зробив два критично важливі технологічні кроки, які підтримали цифрову трансформацію та сприяли технологічній сумісності.

По-перше, відразу на ранньому етапі було розроблено і впроваджено національну цифрову ідентифікацію (ID-картку). ID-картка, яка видається урядом, є обов'язковим документом для громадян Естонії і способом розпізнавання людей у цифровому світі.

По-друге, була розроблена і впроваджена інфраструктура управління даними X-Road, яка передбачала централізацію процесу управління масивами даних. Першим офіційним застосуванням системи було голосування в Інтернеті у 2005 році. А вже у 2015 році в Естонії на парламентських виборах проголосувало віддалено 19,6% виборців від загальної кількості (або 30,5% від тих, хто взяв участь у голосуванні). У березні 2019 року ці цифри становили 27,9% і 43,9% відповідно. Крім того, стало можливим голосувати з будь-якої точки світу. У 2015 році голоси були отримані з 116 країн, у 2019 році – 143 [23].

Завдяки комплексу своєчасних і проактивних дій, спрямованих на інституалізацію процесу формування інформаційної держави, Естонія створила один із найрозвинутіших електронних урядів у Європі, особливо у сфері інфраструктури цифрових державних послуг [20; 12]. Відповідно до звіту Європейської комісії про електронний уряд в Естонії за травень 2018 року, ця країна набрала значно вище середнього показника по ЄС за всіма індикаторами електронного урядування, такими як «відсоток осіб, які використовують Інтернет для взаємодії з державними органами», «орієнтація на користувача» і «прозорість» [5].

Естонія посідає 7 місце в європейському Індексі цифрової економіки та суспільства (DESI) за 2021 рік з балом, що є вищим за середній показник по ЄС. Водночас Естонія посідає перше місце в ЄС за обсягом загальнодоступних цифрових державних послуг та продовжує залишатися лідером у цій галузі. Частка користувачів електронного уряду повільно зростає останніми роками, і на них припадає 89% від загальної кількості користувачів Інтернету в країні. Естонія покращила свій результат 2020 року за кількістю користувачів, які використовують попередньо заповнені форми, отримавши 97 балів зі 100, що значно перевищує середній показник по ЄС (63) [20].

99% державних послуг в Естонії доступні онлайн, 98% громадян Естонії використовують eID, створюючи понад 10 мільйонів цифрових підписів на рік. Використання X-Road заощадило естонській адміністрації 804 робочих роки порівняно з попередніми календарними роками, і, за оцінками, використання електронного підпису заощаджує 2% ВВП Естонії щороку. Сектор ІКТ формує близько 7% ВВП Естонії. Естонія витрачає приблизно 1,1-1,3% державного бюджету на цифровізацію при фактичній потребі близько 1,5%. Для порівняння, аналогічний показник у Фінляндії становить 1,4%, а у Данії – 2,4% [20].

Окремо треба відзначити зусилля естонського уряду з подолання цифрового розриву у країні. В процесі інформатизації країни було забезпечено широкосмуговий доступ до мережі Інтернет в усіх школах на всій території Естонії, проведено навчання методології ІКТ та доступу до інструментів ІКТ для вчителів та учнів. Крім того, до 2002 року уряд створив безкоштовну мережу Wi-Fi, яка охопила більшість населених пунктів країни. Крім того, протягом 2002, 2009 та 2010 років загалом 100 000 громадян – 10% дорослого населення Естонії – пройшли безкоштовні базові курси комп'ютерної грамотності, а по всій країні було відкрито 500 додаткових публічних закладів доступу до Інтернету, таких як інтернет-кафе та бібліотеки. У результаті цих заходів станом на липень 2016 року 91,4% естонців користувалися Інтернетом, порівняно з 28,6 % у 2000 році [14].

Зараз Естонія є країною з найбільшою в Європі кількістю компаній вартістю понад мільярд доларів («єдинокорів») на душу населення. Загалом там існує сім «єдинокорів», заснованих естонцями та/або розташованих в Естонії. Естонія посідає 5 місце за цифровими навичками населення, що робить її однією з найкращих країн у Європі: 62% естонців володіють принаймні базовими цифровими навичками, тому країна значно перевищує середній рівень по ЄС за цим показником. Використання електронних рахунків-фактур різко зросло: в 2021 році 62% компаній їх використовували, порівняно з 23% у 2020 році, і це значно перевищує середній показник по ЄС (32%) [20].

Швеція є показовим прикладом того, як виглядає інституалізація цифрової держави в національних кордонах окремо взятої країни.

Головна мета шведської політики у сфері електронного зв'язку, ІТ та поштових послуг полягає в тому, щоб кожен громадянин мав стабільний доступ до соціально та економічно ефективної інфраструктури та пов'язаних із нею соціальних послуг у довгостроковій перспективі [2, 219]. Перший офіційний виклад шведського бачення розбудови інформаційної держави на політичному рівні датується серединою 1990-х років [7, 89]. В 1994 році урядова ІТ-комісія оприлюднила доповідь під назвою «Інформаційні технології – крила для людських здібностей». Завдання ІТ-комісії полягало в тому, щоб сприяти використанню переваг інформаційних технологій у Швеції для покращення якості життя населення та підвищення міжнародної конкурентоспроможності країни. Пізніше, у 1998 році, урядом Швеції був розроблений план під назвою «Зміна часу, зміна умов». У цьому документі, зокрема, описано, як зароджується нове суспільство – суспільство знань. Також в ньому була зроблена спроба відповісти на три основних запитання: як використання ІТ може сприяти зростанню та зайнятості? Як можна підвищити доступність ІТ у суспільстві? Якими будуть наслідки використання ІТ і які стратегічні рішення необхідно прийняти [29, 9]?

У 2000 році шведський уряд представив комплексне бачення розвитку інтегрованого суспільства, так званий «Законопроект про інформаційно-комунікаційні технології – інформаційне суспільство для всіх». Цей урядовий законопроект, висунутий тодішнім соціал-демократичним урядом, передбачав дворівневу стратегію, в якій були інтегровані як економічні, так і демократичні фактори.

Шведський уряд розраховував на потенціал Інтернету та ІКТ для зміцнення інституту демократичного громадянства в частині посилення публічного контролю над урядом, інтенсифікації суспільного діалогу та розширення демократії участі [19, 347-363]. На офіційному рівні проголошувалося,

що побудова інформаційного суспільства для всіх має бути реалізована у трьох головних сферах: довіра до ІТ (підвищення безпеки та впевненості); компетентність у застосуванні ІТ (більше ноу-хау, наявність базових навичок використання ІКТ у всіх громадян); вільний доступ громадян до послуг інформаційного суспільства, зокрема до ІТ [29, 10].

У 2010 році було офіційно представлено нове бачення ЄС щодо інформаційного суспільства. Цей план називався «Європейський цифровий порядок денний – Європа 2020. Стратегія розумного, сталого та інклюзивного зростання». Цей документ замінив попередні ініціативи (eEurope та i2010). Загальна мета цифрового порядку денного полягає в тому, щоб «забезпечити стійкі економічні та соціальні вигоди від єдиного цифрового ринку на основі швидкого та надшвидкого Інтернету та сумісних програм» [4, 3]. Оскільки документ розроблений зокрема у відповідь на економічну кризу, у ньому зроблено акцент на економічному розвитку.

Статистичні дані підтверджують, що Швеція стала однією з провідних держав у Європі у розвитку інформаційного суспільства. Свідченням цьому є те, що вже станом на 2010 рік 88% шведських домогосподарств мали доступ до мережі Інтернет вдома. Серед ЄС тільки Нідерланди (91%) і Люксембург (90%) мали вищий рівень проникнення Інтернету. 88% громадян Швеції користувалися Інтернетом принаймні раз на тиждень. Це робить Швецію (разом з Нідерландами – 88%) абсолютним лідером в ЄС. 68% громадян Швеції використовували Інтернет для взаємодії з державними органами протягом останніх 12 місяців. В ЄС лише Данія мала вищий відсоток (78%) використання послуг електронного уряду [10].

У 2009 році Швеція розробила стратегію розвитку інфраструктури широкопasmового зв'язку до 2020 року. Поставлені у ній цілі перевершували цілі, які були встановлені більшістю партнерів, а також ті, що містилися у Цифровому порядку денному для Європи. Основною ціллю стратегії було до 2020 року досягти 90% покриття домогосподарств і підприємств зв'язком зі швидкістю 100 мегабіт на секунду (Мбіт/с) [18, 36-37].

Державними органами, що відповідають за стратегію широкопasmового зв'язку в Швеції, є Міністерство підприємництва та інновацій, Управління пошти та зв'язку Швеції (PTS) і Форум широкопasmового зв'язку, що діє в межах PTS [18, 36-37]. Політика цифровізації в Швеції є спільною відповідальністю урядових установ, які формують єдиний інтегрований державний орган, що складається з офісу прем'єр-міністра, міністерств і офісу з адміністративних справ. У межах цього колективного органу три міністри несуть основну відповідальність за політику інформатизації: міністр житлово-комунального господарства та цифро-

вого розвитку, міністр підприємництва та інновацій і міністр державного управління.

Міністр підприємництва та інновацій реалізує політику сприяння використанню цифрових технологій у бізнесі та сприяння інноваціям у цифровій сфері. Міністр державного управління реалізує політику щодо вдосконалення послуг електронного урядування, публічної інформації і відкритих державних даних (OGD), а також сприяння використанню цифрових технологій у державному секторі. Нарешті, міністр житлово-комунального господарства та цифрового розвитку імплементує політику покращення доступу, якості та використання широкої та телекомунікаційної інфраструктури. Він також несе відповідальність за ті аспекти політики цифровізації, які виходять за межі повноважень інших міністерств [15, 16].

У Швеції закон про бюджет передбачає окремий рядок витрат на «Політику інформаційного суспільства», що охоплює загальні питання цифровізації та використання інформаційних технологій; електронний зв'язок, пошту та основні платіжні послуги. Сюди ж відносять витрати на Національне агентство пошти та телекомунікацій (PTS), яке є регуляторним органом у сфері електронних комунікацій та поштових послуг, а також Форум широкої зв'язку (Broadband Forum) та Раду з цифровізації (Digitalization Council) [15, 16].

Шведський уряд намагався посилити формальні механізми координації за допомогою двох політичних ініціатив. По-перше, створення Ради з цифровізації (Digitalisation Council) [26] навесні 2017 року. Рада складається з десяти осіб і діє під керівництвом міністра житлово-комунального господарства та цифрового розвитку. Її завдання полягає в тому, щоб сприяти реалізації урядової політики інформатизації, одночасно покращуючи координацію між різними урядовими та громадськими організаціями, а також між державними та приватними суб'єктами.

Другою ініціативою уряду Швеції для посилення координації стало створення «Агентства з цифровізації державного сектору» у вересні 2018 року. Ця ініціатива стала результатом врахування висновків звіту незалежного розслідування, опублікованого в березні 2017 року, у якому зазначається, що Швеція відстає від низки країн за темпами оцифрування державного сектору, і це пояснюється двома обставинами. Перша пов'язана з тим, що уряд делегував відповідальність за цифровізацію державного сектору відразу кільком непов'язаним установам. А друга полягає у відсутності чітких урядових інструкцій для відповідальних установ щодо цифровізації. У результаті, установи-провайдери підійшли до цифровізації в основному як до інструменту підвищення внутрішньої ефективності, а не як до можливості надавати нові та кращі послуги кінцевим користувачам. Відтак на підставі

цієї оцінки уряд вирішив створити установу, яка буде нести загальну відповідальність за цифровізацію державного сектору [15, 19].

З 1990-х років Фінляндія є визнаним світовим лідером у впровадженні і використанні інформаційно-комунікаційних технологій для переформування своєї економіки та реформування державного сектору. Країна торує свій власний шлях до формування електронного уряду через розвиток державних онлайн послуг, обмін даними, відкритий уряд, захист конфіденційної інформації та формування спільного бачення інформаційного суспільства зі збереженням фундаментальних цінностей фінського суспільства.

Фінляндія є учасницею багатьох глобальних рейтингів. Зокрема, Фінляндія є найстабільнішою країною у світі відповідно до Fund for Peace Fragile States Index, 2013-2020. Ця країна посідає перше місце за доступністю новітніх технологій (WEF Global Competitiveness Report 2017–2018). Згідно з Індексом цифрової економіки та суспільства Європейської комісії (DESI), Фінляндія є найбільш цифровізованою країною в Європі. За рівнем державних онлайн-послуг Фінляндія посіла 2-е місце в Європі та 6-е місце в світі відповідно до опитування ООН щодо електронного уряду (2018). Фінляндія посідає 5 місце у світі за Глобальним індексом відкритих даних (2020) та займає перше місце за рівнем колаборації між університетами та промисловістю згідно з оцінкою ЄС [6].

У серпні 1998 року Фінляндія стала першою країною, де на 100 жителів припадало понад 50 мобільних телефонів, а вже у грудні 1998 року в країні мобільних телефонів було більше, ніж дротових. Фінляндія стала першою країною, яка видала ліцензії на мобільні мережі третього покоління. Станом на 2017 рік Фінляндія займала друге місце у світі за рівнем проникнення мобільного широкої зв'язку зі 147 абонентами на 100 жителів, поступаючись лише Японії (152 абонента). У 2016 році 94% осіб у віці 16-74 років у Фінляндії були користувачами Інтернету (порівняно з 77% у 2006 році) [17].

Перша фінська стратегія інформаційного суспільства, як складова національної стратегії, була опублікована в 1994 році. У ній акцентувалася увага на використанні можливостей ІКТ і боротьби з можливими загрозами в інформаційній сфері [27]. Її основні цілі були включені в офіційну платформу наступного уряду. Ініціатива національного Форуму інформаційного суспільства навесні 1997 року щодо реформування цієї стратегії була підтримана національним Комітетом інформаційного суспільства, Державною радою та Національним фондом досліджень і розвитку. У 1999 році новий уряд включив кілька ініціатив інформаційного суспільства до своєї офіційної програми. Стратегія інформаційного суспільства Фінляндії фокусується

на розвитку нових можливостей, які відкривають інформаційні технології у площині особистісного розвитку, міжсуб'єктної взаємодії та реалізації державних політик. Під час свого головування в ЄС у 1999 році Фінляндія активно просувала використання ІКТ у компаніях як важливий фактор підвищення конкурентоспроможності [16].

В контексті формування інформаційного суспільства у Фінляндії корпоративна модель управління була ексклюзивною до кінця 1990-х років. Але на стику минулого і нинішнього століть неурядовий сектор став активніше залучатися до цього процесу. Такі багатосторонні групи зацікавлених осіб, як консультативна рада інформаційного суспільства, що діяла впродовж 1999–2003 років, та її наступниця – рада інформаційного суспільства (2003–2007) – стали прикладами більш інклюзивного підходу. Очолювана прем'єр-міністром рада інформаційного суспільства була урядовим дорадчим органом з питань інформаційного суспільства, яка слугувала для узгодження позицій і до якої входили міністри, високопоставлені державні службовці, директори корпорацій, а також представники кількох неурядових організацій, таких як Ліга Маннергейма за захист дітей, Союз для сільської освіти, Робітничої освітньої асоціації та Фінської асоціації споживачів [21, 408].

Фінський уряд активно розробляв стратегічні документи, на підставі яких здійснювалася побудова інформаційної держави. Серед таких документів можна виділити Національну стратегію інформаційного суспільства на 2007–2015 роки та «Цифровий порядок денний 2011–2020: Продуктивна та винахідлива Фінляндія», якими вносилися оновлення в попередній документ. У 2015 році була ухвалена програма уряду на 2015-2020 роки, в якій передбачалося 5 пріоритетів, серед яких – «цифровізація, експериментування та дерегуляція» [22, 24].

Повноваження з формування інформаційної держави розподілені у Фінляндії між кількома державними установами. Міністерство транспорту і комунікацій відповідальне за реалізацію програми «Digi 2», яка передбачає побудову сприятливого середовища для розвитку цифрових бізнес-операцій, розгортання широкосмугового зв'язку та 5G. Міністерство економіки та зайнятості разом з Міністерством фінансів відповідають за оцифрування послуг державного сектору. JulkICT (департамент ІКТ державного сектору) відповідає за загальний розвиток цифрових послуг у державному секторі та інтеграцію спільних проектів. DigiNYT (моніторингова група) відповідає за моніторинг і координацію впровадження проектів державного сектору, пов'язаних із цифровізацією та автоматизацією, згідно з цілями програми уряду Фінляндії щодо цифровізації [22, 24].

Також до процесу цифровізації додалася Business Finland – урядова агенція, створена на основі Tekes [28] (Фінської агенції фінансування технологій та інновацій), яка знаходиться в підпорядкуванні Міністерства економіки та зайнятості. Tekes було головною державною фінансовою та експертною організацією з досліджень і технологічного розвитку у Фінляндії, заснованою у 1983 році. Tekes фінансує промислові науково-дослідні проекти, а також проекти в університетах і науково-дослідних інститутах. Особливу увагу установа приділяє складним інноваційним та венчурним проектам.

Міністерство економіки та зайнятості проводить роботу з цифровізації в різних секторах, пов'язаних з даними і цифровою економікою. Поточні програми та проекти включають програму ШІ, програму розвитку транспортного сектору та роботу з просування економіки цифрових платформ. Крім того, Міністерство працює над програмою розвитку кібербезпеки. Її ціль полягає у тому, щоб цифровізація використовувалася якомога ефективніше в усіх секторах економіки, а підприємства могли без ризику використовувати нові можливості.

Роль уряду у формуванні складових інформаційної держави можна відчутти, аналізуючи цифри. Так, 3% ВВП Фінляндії йдуть на дослідження та розробки порівняно з 1,2% в середньому по інших країнах ОЕСР [9]. Великі інвестиції в дослідження та розробки є ключовим пунктом для Фінляндії як через технологічні інновації, так і через культурний інтерес. Однією з причин швидкого розвитку інформаційного суспільства у Фінляндії є те, що фіни прагнуть запровадити технологічні інновації у своїй роботі та повсякденному житті. Фінська модель побудована на визнанні того, що найважливішим в інформаційному суспільстві є вплив інформації та пов'язаних з нею технологій на суспільство та економіку. На думку М.Кастельса і П.Хіманена, роль уряду у цьому процесі є вирішальною [3, 140-152]. Понад те, дослідники прямо відзначають, що процесом технологічного розвитку та економічного зростання у Фінляндії активно керував уряд [8, 49]. До того ж фінський уряд демонструє міцний зв'язок між економічним зростанням і культурним розвитком завдяки створенню комплексної системи, яка надає рівний доступ до інформаційних технологій і ресурсів усім громадянам. Фінський уряд підтримував відкритий ринок, завдяки чому, на відміну від більшості інших країн, виробники обладнання повинні були конкурувати один з одним, що призвело до формування конкурентного розвитку галузі телекомунікацій. Держава також лібералізувала надання послуг мобільного зв'язку раніше, ніж в інших країнах, і таким чином забезпечила швидкий, конкурентний розвиток послуг мобільного зв'язку [8, 49].

Проти попри те, що уряд відігравав активну роль у процесі формування інституційної держави у Фінляндії, він не керував всіма без винятку процесами. Так, наприклад, у Фінляндії важливу роль відіграє рада з науково-технічної політики, яка складається з високопоставлених представників уряду, промисловості, профспілок та університетської освіти. Місія цього органу – представляти ширший погляд на технологічні потреби інформатизації держави, доносячи зокрема бачення промисловості. Наприклад, позиція промисловців часто призводить до пошуку кадрів у фінських університетах. Назагал тісна співпраця між фінським бізнесом та освітніми закладами перебуває на вищому рівні, ніж можна спостерігати зазвичай у розвинутих економіках [8, 49].

Висновки. За результатами розгляду особливостей процесу формування атрибутів інформаційної держави у декількох європейських країнах можна зробити висновок, що процесом технологічного розвитку та економічного зростання здебільшого керував уряд. Значною мірою саме від ініціативності та вправності національних урядів залежав прогрес у впровадженні передових технологій та місця у глобальних рейтингах конкурентоспроможності, цифровізації, свободи. Таким чином, існує чітка кореляція між політичним вибором правлячих еліт і набором політичних альтернатив щодо того, які інститути і у який спосіб формуватимуть інформаційну державу.

Попри те, що дослідники тривалий час об'єктом своїх наукових пошуків називали інформаційне суспільство, очевидно, що основні зміни у ролі інформації та створенні інформаційної інфраструктури відбуваються на рівні окремих держав через реалізацію ними державної інформаційної політики із залученням наявних і спеціально створених політичних інститутів. Держави регулюють ринки товарів і послуг, необхідних для розвитку інформаційної інфраструктури, заохочують створення багатосторонніх груп зацікавлених осіб та розробку ними узгоджених рішень, стимулюють розвиток окремих галузей економіки за рахунок податкових пільг, інвестують в освіту, науку і інформаційну грамотність, дослідження і розробки, надають галузеві переваги тощо.

Базовим індикатором інформаційної держави є доступ громадян до системи передачі інформації, який в ідеальних умовах має сягати 100%. Доступ має три параметри – технологічний (покриття Інтернетом), технічний (наявність пристроїв, що уможливають доступ) та практичний (наявність професійних знань і умінь для доступу).

Формування інформаційної держави залежить від кількох факторів: економічного (достатній рівень доходу та доступність технологій грома-

дянам), освітнього (високий середній рівень грамотності населення для використання технологій та достатньої кількості фахівців для експлуатації новітніх технологій), політичного (наявність гарантованих державою свобод, передусім, свободи слова та інформації).

ЛІТЕРАТУРА:

1. Big Data Statistics 2023: How Much Data is in The World? URL: <https://firstsiteguide.com/big-data-stats/>
2. Bradley G. Social and community informatics. London and New York: Routledge, 2006. 280 p.
3. Castells M., Himanen P. The information society and the welfare state: the Finnish model. Oxford: Oxford University Press, 2002. 200 p.
4. European Commission. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. A Digital Agenda for Europe. Brussels, 26.8.2010. P.3. URL: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52010DC0245R\(01\)&from=DA](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52010DC0245R(01)&from=DA)
5. European Commission. Government in Estonia. 2018. URL: https://joinup.ec.europa.eu/sites/default/files/inline-files/eGovernment_in_Estonia_2018_0.pdf
6. Finland as a global leader of digitalization. URL: <https://toolbox.finland.fi/themes/functionality-and-wellbeing/finland-as-a-global-leader-of-digitalization/>
7. Henten A., Kristensen T. Information society visions in the Nordic countries. *Telematics and Informatics* 17(1-2), 2000. Pp.77-103.
8. Himanen P., Castells M. Institutional models of the network society: Silicon Valley and Finland. In: *The network society: a cross-cultural perspective* / edited by Manuel Castells. Cheltenham, UK & Northampton, MA, USA, 2004. P.49-84.
9. Holland G. Information society: European considerations in economic and cultural contexts. *Library Philosophy and Practice*. Vol. 8, #2. Spring 2006. URL: <https://digitalcommons.unl.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1085&context=libphilprac>
10. Internet access and use in 2010. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/STAT_10_193
11. Kattel R., Mergel I. Estonia's digital transformation: Mission mystique and the hiding hand. Working Paper. University College London Institute for Innovation and Public Purpose (IIPP). 27 September 2018. URL: https://www.ucl.ac.uk/bartlett/public-purpose/sites/public-purpose/files/iipp-wp-2018-09_estonias_digital_transformation.pdf
12. Kattel R. Is Estonia the Silicon Valley of digital government? UCL Institute for Innovation and Public Purpose. September 28, 2018. URL: <https://medium.com/iipp-blog/is-estonia-the-silicon-valley-of-digital-government-bf15adc8e1ea>
13. Kitsing M. An evaluation of eGovernment in Estonia. Paper prepared for the conference "Internet, Politics and Policy 2010: An Impact Assessment" at Oxford University. 16-17 September 2010 // http://blogs.oii.ox.ac.uk/iipp-conference/sites/iipp/files/documents/IIPP2010_Kitsing_1_Paper_0.pdf

14. Larsson L. e-Estonia, the information society since 1997. URL: <https://www.centreforpublicimpact.org/case-study/e-estonia-information-society-since-1997>
15. OECD (Directorate for science, technology and innovation committee on digital economy policy) Going Digital: Policy Review of Sweden. URL: [https://one.oecd.org/document/DSTI/CDEP\(2018\)4/CHAP6/en/pdf](https://one.oecd.org/document/DSTI/CDEP(2018)4/CHAP6/en/pdf)
16. OECD. Highlights from the OECD Science, Technology and Industry Scoreboard 2017 – The Digital Transformation: Finland. URL: <https://www.oecd.org/digital/ieconomy/2004573.pdf>
17. OECD. Finland. URL: <https://www.oecd.org/finland/sti-scoreboard-2017-finland.pdf>
18. OECD. Infrastructure for Sweden's digital economy. In: *OECD Reviews of Digital Transformation: Going Digital in Sweden*. Paris: OECD Publishing, 2018. Pp.35-72. URL: https://read.oecd-ilibrary.org/science-and-technology/oecd-reviews-of-digital-transformation-going-digital-in-sweden_9789264302259-en#page7
19. Olsson T., Sandström H., Dahlgren P. An information society for everyone? *Gazette* 65(4-5). 2003. Pp. 347-363.
20. Paraskevopoulos D. Estonia – a European and global leader in the digitalisation of public services. 2021. URL: <https://e-estonia.com/estonia-a-european-and-global-leader-in-the-digitalisation-of-public-services/>
21. Pelkonen A. Reconsidering the Finnish model – information society policy and modes of governance. *TRAMES*. 2008, 12(62/57), 4. Pp.400-420. URL: https://www.researchgate.net/publication/228341196_Reconsidering_the_Finnish_Model-Information_Society_Policy_and_Modes_of_Governance
22. Randall L., Berlina A. Governing the digital transition in Nordic Regions: The human element. 78 p. URL: <http://norden.diva-portal.org/smash/get/diva2:1295022/FULLTEXT01.pdf>
23. Statistics about Internet voting in Estonia. URL: <https://www.valimised.ee/en/archive/statistics-about-internet-voting-estonia>
24. Ströbele M., Leosk N., Trechsel A. Two countries, two decades, two outcomes: a brief comparison of e-government solutions in Estonia and Switzerland. Commissioned by Procivis. Zurich, xUpery Ltd. 2017. URL: https://uploads-ssl.webflow.com/5fae427738578ff4a330efe3/60006196baac89849662a3c4_Procivis%20-%C2%A0eGovernment%20progress%20report%20for%20Switzerland.pdf
25. Suzuki, H., Hashimoto, Y. & Ishii, K. Measuring Information Behavior: A Time Budget Survey in Japan. *Social Indicators Research*. 42, 1997. Pp. 151–169. URL: <https://doi.org/10.1023/A:1006883609105>
26. Swedish National Digitalisation Council. URL: www.digitaliseringsradet.se/en
27. Tapper H. Information Society Strategy – Seeking New Solutions for Post-Modern Societies. The Case of Finland. URL: https://www.researchgate.net/profile/Helena-Tapper/publication/237556361_Information_Society_Strategy_-_Seeking_New_Solutions_for_PostModern_Societies_The_Case_of_Finland/links/5745be3d08ae298602f9e594/Information-Society-Strategy-Seeking-New-Solutions-for-PostModern-Societies-The-Case-of-Finland.pdf
28. Tekes, the Finnish Funding Agency for Technology and Innovation. URL: <https://helsinkibusinesshub.fi/tekes-the-finnish-funding-agency-for-technology-and-innovation>
29. Verdegem P., Fuchs C. Towards a Participatory, Co-operative and Sustainable Information Society? *Nordicom Review*. 34 (2013) 2. Pp.3-18.

National features of the informational state development

Balan Sergii Viktorovych

PhD in Political Science,
Senior Research Fellow
at the Department of Interdisciplinary
and Comparative Legal Studies
V. M. Koretsky Institute of State and Law
of National Academy
of Science of Ukraine
Tryokhsviatitelska str., 4, Kyiv, Ukraine
ORCID: 0000-0002-9421-7037

Relevance of the issues discussed in the article is provoked by the constant growth of the role of information in social and political processes. Despite the fact that information has always been an important aspect of social interaction, the rapid development of information and communication technologies raises a set of questions related to possession, exchange, storage, and use of information.

The purpose of this publication is to investigate the national features of the formation of an informational state in designated Northern European countries (Estonia, Finland, Sweden), renowned for a high degree of information and communication technologies penetration into social relations and the process of exercising state power.

The methodological basis of the research embraces a set of approaches inherent in political science: institutional, systemic, and comparative methods.

The article highlights the process of the informational state formalization through development and implementation of state programs, adoption and improvement of legislation, as well as the formation of state institutions responsible for information transformation, including information security, as well as creating, transmitting, using, and storing information.

It is argued that the main challenges faced by national governments in the process of forming an informational state are ensuring public access (technical, technological and practical) to the Internet along with overcoming the digital divide.

The article proposes a set of quantitative criteria that can be used to determine the effectiveness of the informational transformation of a separately defined state by comparing it with a target group whose achievements are questionable due to precise statistical data.

It was found that the formation of an informational state through information transformation is not spontaneous. Achieving qualitative changes requires the state to make targeted efforts in the form of a detailed state policy based on a step-by-step strategy for achieving changes, adoption of proper legislation, and creation of an effective system of state institutions.

Key words: *informational state, information society, political institutions, institutionalization, transparency and accountability of government, democracy, information security, public policy, public administration, legal regulation, informational transformation.*